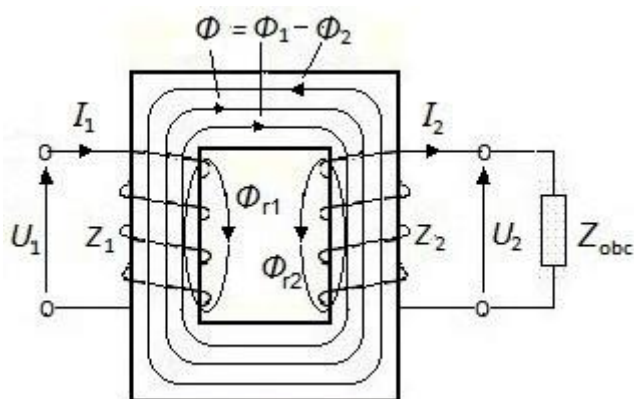

Transformator rzeczywisty

W transformatorze rzeczywistym o przekładni 1:1 ($z_1 = z_2$) do zacisków uzwojenia wtórnego jest przyłączony odbiornik, jak na rysunku 4.

W zamkniętym obwodzie tego uzwojenia, pod wpływem siły elektromotorycznej E_2 , popłynie prąd przemienny I_2 .

Powstały przepływ Θ_2 w uzwojeniu wtórnym wytworzy strumień rozproszenia Φ_{r2} . Zmieni się również wartość prądu I_1 w uzwojeniu pierwotnym i wartość strumienia rozproszenia Φ_{r1} wytworzonego przez przepływ pierwotny Θ_1 . W tym czasie, gdy w uzwojeniach pierwotnym i wtórnym płyną prądy I_1 i I_2 , strumień magnetyczny Φ zamykający się przez rdzeń transformatora jest strumieniem wypadkowym powstałym w wyniku działania dwóch przepływów – Θ_1 i Θ_2 . W powstałym układzie energia elektryczna dostarczana do uzwojenia pierwotnego przy napięciu U_1 i prądzie I_1 zostaje przetworzona na energię elektryczną otrzymywaną z uzwojenia wtórnego przy napięciu U_2 i prądzie I_2 .

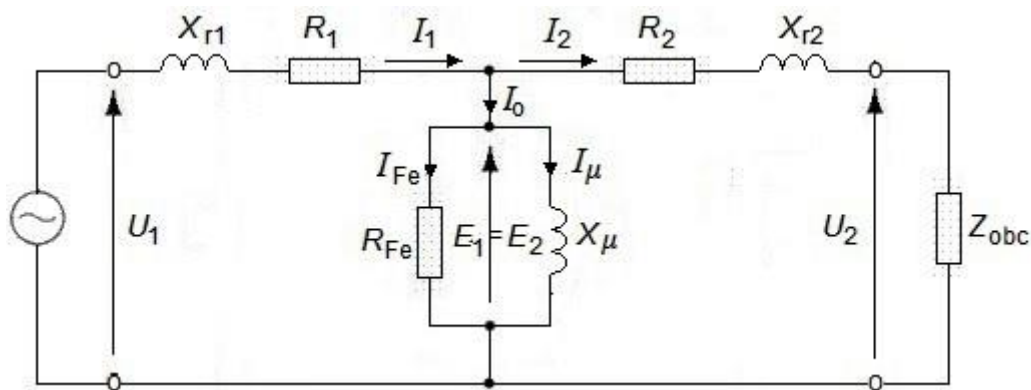
Rys. 4. Transformator rzeczywisty

Φ_{r1} – strumień rozproszenia uzwojenia pierwotnego,
 Φ_{r2} – strumień rozproszenia uzwojenia wtórnego.

Występujące w transformatorze rzeczywistym strumienie rozproszenia Φ_{r1} i Φ_{r2} (Rys. 4), zamykają się przez powietrze i sprzęgają się tylko z jednym uzwojeniem: Φ_{r1} z uzwojeniem pierwotnym o liczbie zwojów z_1 , Φ_{r2} z uzwojeniem wtórnym o liczbie zwojów z_2 .

W efekcie, wytworzony w rdzeniu rzeczywisty strumień magnetyczny Φ sprzężony z dwoma uzwojeniami będzie nieco mniejszy niż w transformatorze idealnym. Wynika stąd następujący wniosek: nie cała energia bierna bierze udział w wytwarzaniu siły elektromotorycznej.

Schemat zastępczy transformatora rzeczywistego, o przekładni 1 : 1, ułatwiający opis analityczny bez konieczności każdorazowego przeliczania poszczególnych wielkości, przedstawia rysunek 5.

Rys. 5. Schemat zastępczy transformatora rzeczywistego

X_{r1} , X_{r2} – reaktancje odpowiadające strumieniom rozproszenia odpowiednio: uzwojenia 1 (Φ_{r1}) i uzwojenia 2 (Φ_{r2}).

Dla transformatora o przekładni większej niż 1 wartości wielkości uzwojenia wtórnego należy przeliczyć do poziomu napięcia pierwotnego z uwzględnieniem rzeczywistej przekładni.

W układzie przedstawionym na rysunku 5:

- straty mocy czynnej w uzwojeniach transformatora uwzględniają rezystancje R_1 i R_2 ,
- straty mocy czynnej w rdzeniu uwzględnia rezystancja R_{Fe} , natomiast,
- straty mocy biernej na rozproszenie strumienia uwzględniają reaktancje X_{r1} i X_{r2} .

Straty mocy występujące w uzwojeniach pierwotnym i wtórnym transformatora rzeczywistego są związane z przepływem prądów w obwodach o określonej rezystancji. Są to tzw. straty w miedzi oraz straty w rdzeniu magnetycznym, czyli straty histerezy i wiropądowe. Straty w rdzeniu (ΔP_{Fe}) są sumą strat mocy wywołane histerezą obwodu magnetycznego (ΔP_h) i strat mocy wywołane prądami wirowymi (ΔP_w), czyli:

$$\Delta P_{Fe} = \Delta P_h + \Delta P_w.$$

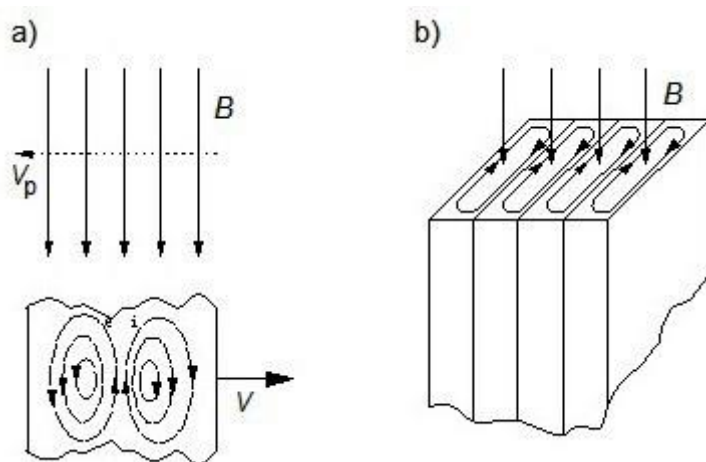
Straty histerezy (ΔP_h) związane są z magnesowaniem rdzenia ferromagnetycznego i wynikają z istnienia pętli histerezy magnetycznej. Sinusoidalnie zmienny strumień magnetyczny wywołuje dwukrotne przemagnesowanie rdzenia w ciągu okresu.

Straty histerezy w rdzeniu są proporcjonalne do częstotliwości i w przybliżeniu do kwadratu amplitudy indukcji magnetycznej B_m (przy wartościach $B_m \geq 1[T]$).

$$\Delta P_h = k_h \cdot B^2 \cdot f$$

Straty wiropądowe występują niezależnie od strat histerezy i wywołane są prądami wirowymi w rdzeniu transformatora.

Zjawisko prądów wirowych można wyjaśnić na przykładzie masy metalowej znajdującej się w polu magnetycznym (Rys. 6). Jeżeli pole magnetyczne porusza się z prędkością v_p , to w masie metalowej indukuje się siła elektromotoryczna o zwrocie wynikającym z reguły prawej dłoni, którą można wyznaczyć ze wzoru $e = \pm d\Phi/dt$. Pod wpływem tej siły w masie metalowej, będącej dobrym przewodnikiem, płyną prądy zamykające się po drodze o jak najmniejszej rezystancji. Prądy te tworzą wiry – stąd nazwa prądy wirowe.

Rys. 6. Powstawanie prądów wirowych: (a) w masie metalowej, (b) w pakiecie blach

Z punktu widzenia zjawiska prądów wirowych jest sprawą obojętną, czy masa metalowa znajdująca się w ruchu jest umieszczona w stałym (lub zmiennym) polu magnetycznym, czy też zmiennie w czasie pole magnetyczne przenika nieruchomą masę metalową. W transformatorach mamy np. do czynienia z nieruchomym rdzeniem ferromagnetycznym, umieszczonym w zmiennym polu magnetycznym. Prądy wirowe są w większości urządzeń elektrycznych zjawiskiem niepożądanym, gdyż powodują występowanie strat energii zamienianej na ciepło. W celu ograniczenia prądów wirowych rdzenie maszyn i urządzeń elektrycznych wykonuje się z blach bądź specjalnych materiałów ferromagnetycznych o dużej rezystywności. Na Rys.6 (b) przedstawiono fragment rdzenia wykonanego z nadmiernie grubych blach tak, aby można było zaznaczyć linie prądów wirowych. Blachy te są od siebie odizolowane cienkim papierem i czasami lakierowane. Prądy wirowe zamykają się w obrębie każdej blachy, napotykając na swej drodze większą rezystancję ze względu na znacznie mniejszy przekrój. Straty wiroprądowe są proporcjonalne do kwadratu grubości blach, do kwadratu częstotliwości i do kwadratu amplitudy indukcji magnetycznej, a odwrotnie proporcjonalne do rezystywności blachy. Zwiększenie około 5-krotnie rezystywności stali można uzyskać przez dodatek krzemu, w ilości około 2,5 do 4,5 [%].